

Ayın Tarihi Mecmuası

Sosyal Bilimler arasında tarih, kaynak malzemelerinin çeşitliliği bakımında ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Günümüzde araştırmacılar geçmişin bıraktığı kaynak malzemelerini edinmiş oldukları beceri ve bilgileri çerçevesinde değerlendirmek suretiyle tarih bilgisi üretmektedirler. O halde tarihi bilgi ancak kaynağa dayalı üretilebilir. Leon Halkın'ın "tarih metinlerle yazılır" tespiti tarih araştırmalarında kaynağın önemine vurgu yapan anlamlı bir cümledir. Eski Türk devletlerinden günümüze kadar geçen tarihi süreci incelemekte olan uzman tarihçiler ele aldıkları dönemin kaynaklarını edindikleri bilgi ve beceri doğrultusunda değerlendirmekte ve onlardan sağlıklı tarih bilgisi üretmektedir. Şüphesiz yakın tarihi dönemlere nazaran uzak dönemler tarih kaynağı bakımından çok daha sınırlıdır. Ancak uzak dönemlere ait kaynağın değerlendirilmesi ve onlardan tarih bilgisi üretilmesi birtakım zorlukları da içermektedir. Dönemin diline hakim olma, kaynağın otantikliğinin tespiti, kaynağın sınırlılığı gibi bazı hususlar eski dönemler için başlıca zorluklardan sayılabilir. Yakın dönemlere geldikçe kaynak oldukça farklılaşmakta ve ciddi anlamda artmaktadır. Bu durum araştırmacılar için bir fırsat doğurduğu kadar yükünü de arttırmaktadır. Daha sağlıklı tarih bilgisine ulaşma, bilgiyi farklı kaynaklardan kontrol edebilme gibi imkanlar kaynak çeşitliliğinin getirmiş olduğu önemli fırsatlar olarak değerlendirilebilir. Türk tarihinin dönemleri içerisinde 19. Yüzyıl kaynağın giderek çoğaldığı ve farklılaştığı bir süreçtir. Yüzyılın başından itibaren Batı ile ilişkilerin yeni modern enstrümanlar ile farklı bir boyut kazanması ve yine merkezi modern devletin ortaya çıkışını sağlayan ciddi gelişmeler kaynakçanın farklılaşmasında ve artmasında önemli bir rol oynamıştır. Devletin kurumlarının tuttuğu ve hazine-i evrak olarak bilinen resmi belgeler dışında kamusal alanın modernizmin etkisiyle iyiden iyiye genişlemesi, yeni kaynakların ortaya çıkmasına olanak tanımıştır. Bu kapsamda gazete ve mecmualar, salnameler gibi yeni kaynaklar ortaya çıkmıştır. 20. Yüzyıl ise kaynakların çeşitliliği açısından önemli fırsatlar doğurmuştur. Meşrutiyet yıllarındaki hızlı değişim devlet ve toplum hayatındaki yenilikler bu dönemde yeni kaynakların oluşmasına katkı sağlamıştır. Şüphesiz günümüzde bu dönemin tarihi ile ilgili olan araştırmacılar bu çeşitlilikten önemli ölçüde istifade etmektedir.

1980'li yılların başlarından itibaren akademilerde Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı olarak kurumsal kimlik kazanan cumhuriyet dönemi tarih araştırmaları son yıllarda yoğun ilgi görmekte ve sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinin ortak çalışma alanı haline gelmektedir. Cumhuriyet dönemine yönelik giderek artan bu yoğun ilgi, aynı zamanda başta devletin arşivlerinde bulunan belgeler olmak üzere her türlü kaynak malzemenin ortaya çıkarılarak incelenmesi imkanı sağlamıştır. Şüphesiz kaynak çeşitliliği bakımından cumhuriyet dönemi önceki dönemlere göre önemli avantajlara sahiptir. Dönemin yakın zamanları ihtiva etmesi bakımından özellikle araştırmacılar için bazı dezavantajları olsa da teknolojik gelişmelerin de etkisiyle kaynak çeşitliliğinin giderek farklılaşması dönem üzerine yapılan çalışmaları teşvik etmekte ve ilgiyi alabildiğine arttırmaktadır.

Genel olarak tarih araştırmaları için olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti tarihi araştırmaları için de en temel kaynak tartışılmaz bir şekilde arşiv belgeleridir. Bununla birlikte süreli yayınlar, hatıralar gibi fazlaca kaynak dönem ile ilgili tarih araştırmalarında sıklıkla kullanılmaktadır. Özellikle 19.yüzyılın başlarından itibaren devlet ve giderek toplum hayatında önemle yer almaya başlayan gazete ve mecmualar, Meşrutiyet döneminde büyük ölçüde artış göstermiş devlet ve toplum hafızasının biriktiği malzemeler haline gelmiştir. Bu itibarla gazete ve mecmualar Türkiye Cumhuriyeti tarihi araştırmaları için de vazgeçilmez birer kaynak olarak varlığını sürdürmektedir. Özellikle düşünce hayatımızın en temel kaynaklarından olan mecmualar siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel birçok düşünce ve bilgiyi içermesi bakımından araştırmacılara büyük kolaylık sağlamakta ve nitelikli çalışmalara imkan tanımaktadır.

Mecmuaların büyük bir kısmı yayınlandığı dönem ile sınırlı olmakla birlikte bazıları oldukça uzun ömürlü olmuştur. Bunlardan biri daha cumhuriyet ilan edilmeden önce yayın hayatına başlamış olan ve günümüze kadar bazı muhteva değişiklikleri ile varlığını devam ettiren Ayın Tarihi Mecmuasıdır.

Ayın Tarihi Mecmuası, Türkiye Cumhuriyeti döneminin en uzun süreli ve içeriği bakımından en zengin kaynaklarından biridir. Ayın Tarihi Mecmuası'nın ilk sayısı Eylül 1923 tarihinde yayınlanmıştır. Ayın Tarihi Mecmuası Eylül 1923'ten Ağustos 1957 tarihine kadar aralıklarla iki dönem halinde yayınlanmıştır. Eylül 1923 ile Mayıs 1931 tarihine kadar olan dönemde toplam 25 cilt ve 86 sayı olarak yayınlanmıştır. Mecmua, Haziran 1931 tarihinden itibaren Ocak 1934 tarihine kadar yayın hayatına ara vermiştir. Ocak 1934'ten itibaren ise Ağustos 1957'ye kadar 1. Sayıdan başlayarak yeniden yayınlanmış ve bu tarihler arasında toplam 285 sayı çıkmıştır. Söz konusu mecmua sonraki yıllarda da yayın hayatını sürdürmüştür. 90'lı yıllardan günümüze kadar Ayın Tarihi adıyla aralıklarla Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanmıştır. 2020 yılında Cumhurbaşkanlığı'na bağlı iletişim Başkanlığı tarafından aynı adla ve yenilenmiş haliyle yayın hayatına yeniden başlamıştır.

1923-1931 yılları arasında yayınlanmış olan Ayın Tarihi Mecmuası'nın 1-56. Sayıları eski harfli olup harf inkılabını takiben 57. sayıdan itibaren de Latin alfabesiyle yayınlanmıştır. Mecmua 17 x 25 cm ebadındadır.

Ayın Tarihi Mecmuası 1923-1931 yılları arasında Dahiliye Vekaletine bağlı olarak Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi tarafından yayınlanmıştır. Ocak 1931 tarihinde yeniden yayın hayatına başladığında ise yine bir yıl süreyle aynı müdürlük tarafından yayınlandıktan sonra 1935 tarihinden itibaren İçişleri Vekaleti Basın Genel Direktörlüğü ve Başkanlık Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanmıştır. 1923-1931 yılları arasında yayınlanmış olan Ayın Tarihi Mecmuası'nda cilt ve sayı usulü esas alınmış olmakla birlikte cilt ve sayı sisteminde düzensizliklerin bulunduğu görülmektedir. Mesela her cilt aynı sayıdan ibaret değildir. Bazen bir cilt 2 sayı iken bazen de 3 veya 5 sayıdan ibarettir. Ayrıca bazen sayıların bir arada yayınlandığı da görülmektedir. 1934-1957 yılları arasında yayınlanmış olan Ayın Tarihi Mecmuası'nda cilt usulü yerine sadece sayı sistemi kullanılmıştır. Ayrıca, bu döneme ait mecmualarda şekil ve muhteviyat açısından bazı yeniliklere gidildiği de görülmektedir. İlk dönem Ayın Tarihi mecmualarında herhangi bir tasnif yapılmadan iç ve dış politika gelişmeleri bir arada verilmiştir. Ocak 1934 yılından itibaren 1. Sayı olarak yeniden yayınlanmaya başladığında içindekiler kısmında değişikliğe gidilmiş ve Plan başlığı altında *Ayın Siyaseti ve İktisadiyatı* ve *Ayın Kültür Hareketleri* olarak iki kısımda olaylar aktarılmıştır. Hatta *Ayın Siyaseti ve İktisadiyatı* başlıklı kısım *İçeride* ve *Dışarıda* olarak ayrılmıştır.

Ayın Tarihi Mecmuası Türkiye Cumhuriyeti Tarihi araştırmaları için oldukça geniş ve önemli bilgiler içermekte olup mecmuanın yayınlanma sebebi Eylül 1923 tarihli ilk sayısında ülke dahilinde meydana gelen siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel nitelikli önemli olayları takip etmek suretiyle her ayın sonunda bu olaylar ile ilgili tarihi nitelikte vesika meydana getirmek ve yine dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen siyasi ihtilafları veya ittifak ve uzlaşmaları, çağdaş dünyanın siyasi ve sosyal dengesindeki değişimleri izlemek ve bu gelişmeleri yabancı basından takip edemeyenlere bu bilgileri söz konusu mecmuada bulmalarına imkan tanımak şeklinde ifade edilmiştir.

Ayın Tarihi Mecmuası içerik bakımından oldukça önemli bilgiler barındırmaktadır. Mecmuada genel olarak iç ve dış gelişmeler, olaylar geniş yer tutmaktadır. Bunun yanı sıra önemli düşünce yazıları, tarihi hadiselerle ait tefrikalar da mecmuada bulunmaktadır. Mecmuada memleket dahilinde cereyan eden önemli olaylar ile sosyal ve ekonomik gelişmelere dair resmi ve gayri resmi belge ve bilgiler önem derecelerine göre ya aynen ya da makale ve özet şeklinde yer almaktadır. Mecmuanın ilk sayısı olan Eylül 1923 tarihli nüshasında ilk yazı "*Kara günler, ak günler*" başlığıyla

Mondros Mütarekesi ve sonrası gelişmelere ait olup cumhuriyetin kuruluş sürecinin en önemli safhası olan Milli Mücadele ile ilgili olması açısından önem arz etmektedir. İkinci sayının ilk yazısı da Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecine ait belgelere ayrılmıştır. Bu yönleriyle Mecmua, yeni Türk devletinin kuruluş sürecine ait bilgiler içermesi bakımından da önemlidir. 1931 yılına kadarki dönemde mecmuada iç politika konularından daha çok dünyanın değişik ülkelerinde meydana gelmiş olaylara geniş yer verilmiştir. Bu yönüyle bir yandan çağdaş dünyadaki gelişmelerden kamuoyu bilgi sahibi olurken, diğer yandan da bu ülkelerdeki gelişmeler kronolojik olarak kaydedilmiş olmaktadır. Burada dikkat çeken önemli bir husus ele alınan ülkelerin Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin komşularıyla sınırlı olmayışı Japonya gibi dünyanın hemen her yerindeki ülkeleri de kapsamakta olmasıdır. Mecmuada dışarıdaki gelişmelere ait hadiseler bazen olayın geçtiği ülkelerin basınına dayalı olarak aktarılan günlük siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel haberleri içermekte, bazen de bölgedeki tarihi bir olayı anlatmaktadır. Bu yönüyle mecmua dünya olaylarına ait geniş bilgiler içermekte olup, sadece Türkiye Cumhuriyeti tarihi araştırmaları için değil aynı zamanda çağdaş dünya tarihi araştırmaları için de zengin bilgi ve belge ihtiva etmektedir. Ayın Tarihi Mecmuasında 1934 yılından itibaren yapılan değişiklikler çerçevesinde günlük gelişmeler *Olayların Takvimi* başlıklı kısımda günlük olarak aktarılmaya başlanmıştır ve 1957 tarihine kadar bu devam etmiştir. Bu husus mecmuayı kronolojik açıdan önemli kılmaktadır. Mecmuada Türkiye dışındaki gelişmeler 1931 yılına kadar olan sayılarda *Bir Aylık Dünya Vekayii*